

І. Б. Назаркевич, О. Б. Назаркевич

Моніторинг структурних змін у Волинській області

Проаналізовано структурні зміни в економіці Волинської області у 2006-2013 рр. та виявлені тенденції у зміні економічної динаміки. Визначено інтегральні коефіцієнти структурних зрушень за базовими економічними показниками. Досліджено вплив ендогенних чинників на зміну економічної кон'юнктури регіону. Виявлено основні дестабілізуючі чинники формування якісної структури Волинської економіки. Запропоновано напрями удосконалення структурної політики Волинської області.

Ключові слова: структурні зміни, економічна система регіону, регіональна структурна політика, циклічність економічних процесів, інноваційність економіки.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку України ефективність структурної політики залежить не лише від визначення правильних векторів чи механізмів регулювання трансформаційних процесів національної чи регіональної економіки. Але й від об'єктивної оцінки існуючого стану макро – чи мезосередовища, факторів впливу та особливостей динаміки змін в тій чи іншій економічній системі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі вітчизняними науковцями багато уваги приділено питанням структурної трансформації вітчизняної економіки. Серед них, зокрема, такі науковці як С. А. Єрохін, В. Е. Коломойцев, І. І. Лукінов та інші.

Проте, кожна економічна система, має свою структуру (організаційно-інституційну будову), функції (діяльність, роль системи та її елементів) та емерджентність (наявність в системі особливих властивостей, не властивих її підсистемам і блокам, що в сукупності забезпечують певні системні ефекти). Оскільки питання аналізу економічних систем регіонального рівня крізь призму цих трьох компонент є недостатньо вивченими, тому проведення наукових досліджень в даному напрямі залишаються вкрай актуальними.

Модель регіональної економіки сучасного і майбутнього розвитку має визначити нові ефективні структури і регулюючі механізми всередині кожного економічного району і між ними, формуючи єдиний, активно функціонуючий організм. Адже чим краще діє система управління і господарювання в кожному регіоні, чим повніше використовується його

© І. Б. Назаркевич, О. Б. Назаркевич, 2014.

потенціал і природно-кліматичні умови для високоефективного розвитку властивих йому товаровиробництва і ринків, чим повнішими і щільнішими стають міжрегіональні ринкові зв'язки в процесах поглиблення спеціалізації і розвитку інтеграції, тим економічно і соціально міцнішою стає держава, тим краще життя її людей [3].

Світовий досвід показує, що ефективність економічних трансформацій цілком визначається тим, наскільки глибоко вони відображають інтереси широких верств населення та отримують їх підтримку [1, с. 429].

Метою статті є визначення відповідності структури економіки Волинської області стратегічним засадам розвитку регіону. Завдання роботи полягають у проведенні оцінки: структурних змін в економіці (за видами економічної діяльності) та промисловості регіону, відтворювальної структури економіки області та обґрунтування на основі прогнозу базових показників економічного розвитку території здійснення відповідних заходів структурного регулювання Волинської економіки.

Виклад основного матеріалу. Економіка Волинської області вирізняється певними змінами її кількісних і якісних параметрів, а також умов функціонування господарюючих суб'єктів під впливом ринкових механізмів та механізмів державного регулювання. Поточний її стан, з одного боку, є результатом тих процесів, що мали місце в економіці регіону у попередні періоди, а з іншого – передумовою для подальших змін у майбутньому. При цьому слід зважати не лише на наявний ресурсний потенціал економічної системи регіону, а і на ефективність його використання, що істотною мірою визначається результативністю структурної політики. Причому, результативність цієї політики проявляється через оптимізаційні ефекти від регуляторних процесів дії механізмів, що використовуються при її реалізації.

Необхідність проведення оцінки структурних зрушень в економіці Волинської області зумовлено кількома причинами. По-перше, важливо визначити відповідність структурних процесів в економіці регіону тим стратегічним та програмним документам, що відображають засади, напрями та інструменти здійснення якісних структурних змін в економіці області. По-друге, необхідно дослідити та надати об'єктивну оцінку поточному стану і тенденціям розвитку соціально-економічного середовища регіону, зокрема базового технологічного рівня галузей промисловості. Оскільки той чи інший технологічний рівень є не лише основою для впровадження інновацій, але й служить платформою можливості здійснення докорінної модернізації економіки регіону, передусім провідних галузей

промисловості. Адже промисловість є головним об'єктом реалізації структурної політики на макро- чи мезорівнях.

Аналіз показників, що характеризують структурні зміни в економіці регіону, засвідчив циклічний характер базових галузей промисловості Волинської області. Причому ці галузі є чутливими до факторів як циклічних, так і нециклічних властивостей (НТП, демографічні, природно-ресурсні тощо).

Така циклічність чітко простежується в змінах базових показників, що характеризують структуру економіки регіону. Одним з таких показників є «обсяг реалізованої продукції за секторами економіки». На рис. 1 видно, що у 2006 р. в економіці Волинської області майже 90%

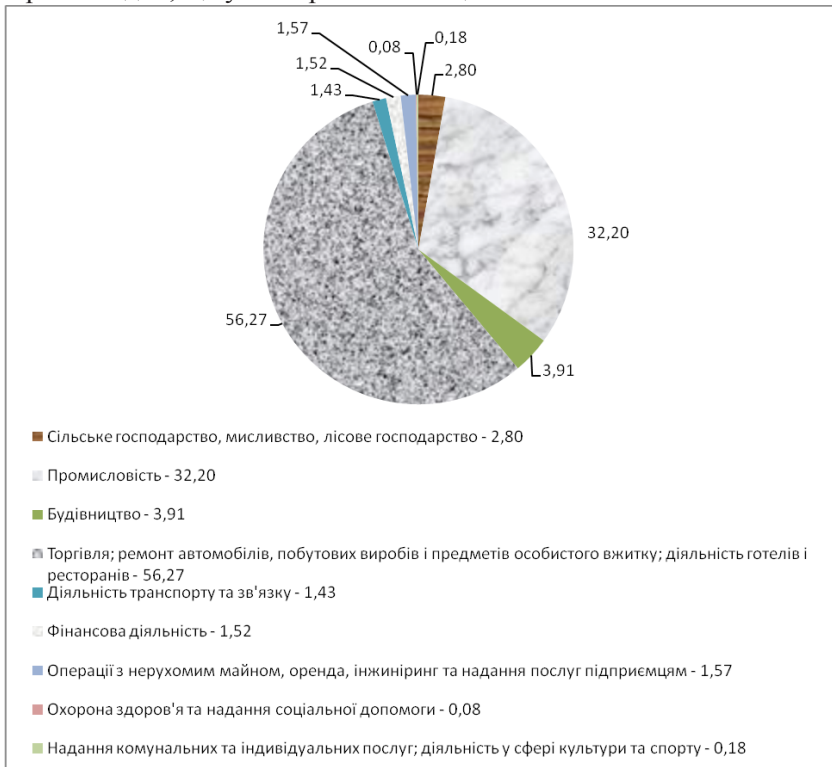

Рис. 1. Структура обсягів реалізованої продукції за секторами економіки Волинської області у 2006 р.

Зроблено на основі <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>.

обсягу реалізованої продукції припадало на два сектори економіки, а саме торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльність готелів і ресторанів (56,27%) та промисловість (32,20%). Така особливість свідчить про низький ступінь диверсифікації економічного потенціалу області.

Впродовж наступних семи років ситуація істотним чином не змінилася. Як бачимо з рис. 2 у 2013 р. на Волині й надалі понад 85% обсягу

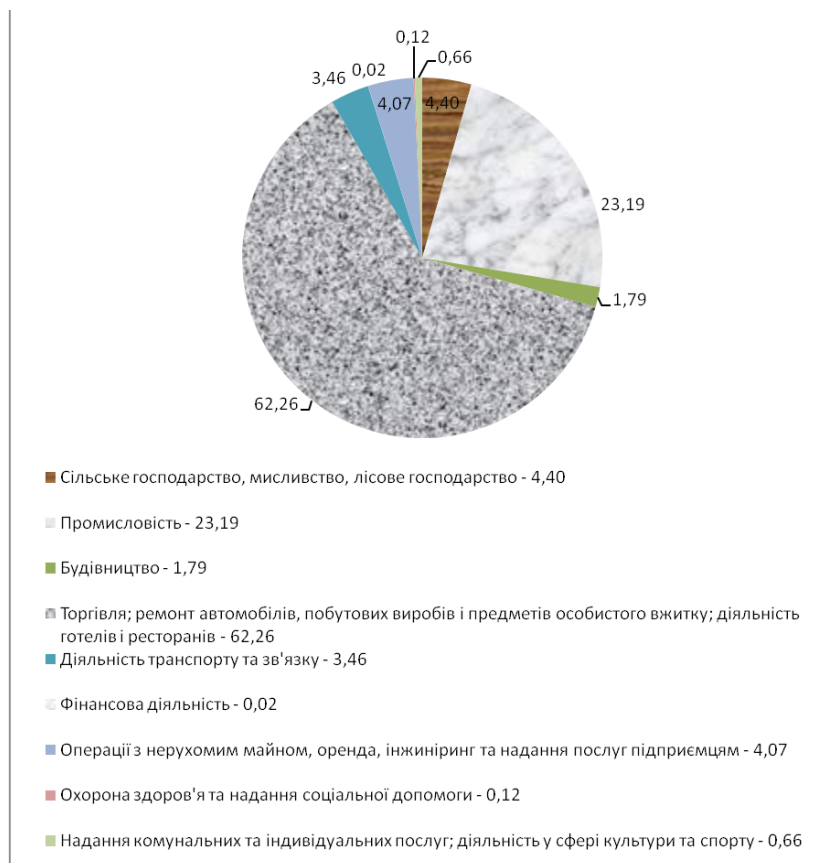

Рис. 2. Структура обсягів реалізованої продукції за секторами економіки Волинської області у 2013 р.*

Зроблено на основі <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

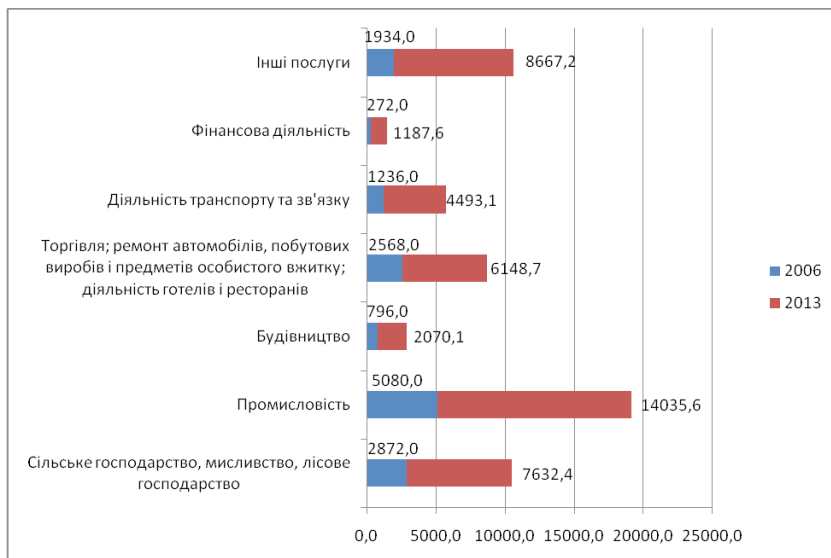

Рис. 3. Динаміка валового випуску продукції та послуг за секторами економіки Волинської області у 2006 та 2013 рр., млн. грн.*

Зроблено на основі <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

реалізованої продукції припадало на ці ж два сектори економіки. При цьому відбулося навіть певне погіршення, адже частка промисловості зменшилася, у порівнянні з 2006 р., на 9%, в свою чергу частка торгівлі, ремонту автомобілів, побутових виробів і предметів особистого вжитку, діяльності готелів і ресторанів зросла на 6%. Також зросла частка операцій з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям на 3,5%. Такі тенденції свідчать зниження ступеня інноваційності економіки Волинської області, а отже суперечить стратегічним засадам економічного розвитку регіону.

Оцінюючи в цілому особливості та характер відтворювальних процесів в регіоні, можна відзначити позитивні тенденції структурних зрушень у Волинській економіці, що спостерігалися з 2002 по 2008 рр., а також з 2010 по 2012 рр. наслідком чого було досягнення певних соціальних та економічних ефектів, зокрема через підвищення ефективності бізнесу, покращення інфраструктури, макроекономічних показників і т. д.

Валовий випуск продукції та послуг за секторами економіки Волинської області у 2013 р. зріс порівняно з показниками 2006 р. в середньому у

3,2 рази, що свідчить про істотне пожвавлення господарської діяльності в регіоні за останні 7 років. Проте, таке пожвавлення має здебільшого кількісний характер, а отже відповідає екстенсивному типу економічного зростання і тому в довгостроковій перспективі може супроводжуватися небажаними втратами виробничого потенціалу регіону. Тому на сучасному етапі вкрай важливим є не лише підтримка тенденцій економічного зростання, але й переведення на інноваційну основу господарських структур, що забезпечують основну частку ВРП у регіоні, для збереження і нарощування конкурентоспроможності виробництва в майбутньому.

Здійснивши розрахунок інтегрального показника структурних зрушень в економіці Волинської області, а також його прогнозне значення (табл. 1) ми бачимо спадну тенденцію даного коефіцієнта, який характеризує кількісне та якісне співвідношення ключових показників структурних змін.

Таблиця 1

Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень у Волинській області,
2006-2016 рр.

Інтегральний коефіцієнт структурних зрушень						
Роки	Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг)	Капітальні інвестиції	Кількість зайнятих працівників	Валова додана вартість	Валовий випуск продукції та послуг	Проміжне споживання
2007	0,027	0,104	0,011	0,214	0,175	0,135
2008	0,140	0,051	0,020	0,100	0,067	0,052
2009	0,091	0,208	0,029	0,122	0,216	0,201
2010	0,127	0,129	0,013	0,083	0,113	0,113
2011	0,136	0,189	0,031	0,039	0,026	0,022
2012	0,170	0,183	0,014	0,026	0,009	0,040
2013	0,036	0,115	0,015	0,011	0,026	0,041
2014	0,005	0,007	0,010	0,009	0,009	0,006
2015	0,005	0,006	0,010	0,008	0,008	0,005
2016	0,043	0,005	0,010	0,006	0,007	0,004

* 2014-2016 рр. – прогнозовані значення.

Проте, ефективність структурної політики залежить не лише від визначення правильних векторів чи механізмів регулювання трансформаційних процесів національної економіки. Але й від об'єктивної оцінки існуючого стану мезосередовища, факторів впливу та особливостей динаміки змін в економічній системі Волинської області. Як бачимо з таблиці 1, погіршення прогнозованих значень викликано системним впливом ряду екзогенних та ендегенних факторів на економіку регіону.

Зокрема, зростання податкового навантаження та витрат бюджету, вкрай низький рівень інноваційної активності господарських суб'єктів, незрілість окремих економічних інститутів та великий тіньовий ринок є суттєвими дестабілізуючими чинниками не лише Волинської, але й усїєї вітчизняної економіки, що не сприяє формуванню сприятливого інвестиційного клімату.

Більш-менш стійким інтегральним показником до структурних зрушень в економіці Волинської області залишається «кількість зайнятих працівників», при тому, що інші інтегральні значення демонструють істотне прогнозоване погіршення в найближчий період, що свідчить про екстенсивний характер розвитку економіки регіону та низьку технологічну сприйнятливість промисловістю інноваційних процесів. В таких умовах швидше за все матиме місце ситуація, коли працевістки галузі витіснить імпорт. Слід мати на увазі, що питання зайнятості, а саме зменшення кількості економічно активного населення у високотехнологічних галузях негативно впливає на темпи економічного зростання, при нинішній ситуації втрата близько 1% ВВП. Адже високотехнологічні галузі, де частка «трудоих витрат» є доволі високою зіштовхнуться з дефіцитом високваліфікованих працівників.

Таким чином, основними дестабілізуючими чинниками формування оптимальної структури Волинської економіки є наступні:

- високий ступінь фізичного та морального зносу основного капіталу;
- низький базовий технологічний рівень економіки регіону для впровадження принципово нових (радикальних) інновацій;
- домінування в галузях промисловості ручного та механізованого типу праці над автоматизованим;
- низька якість залучених інвестицій, тобто мала частка інвестицій, які б забезпечували підвищення продуктивності праці та конкурентоспроможності продукції при одночасному скороченні ручної та механічної праці;

- декларативний, а не дієвий характер нормативно-правових актів, що стосуються структурної політики;
- орієнтація одночасно на велику кількість моделей економічного розвитку та структурних реформ, що призводить до надмірного розпорошення ресурсів і нечіткості стратегічного та оперативного менеджменту на регіональному рівні;
- слабка взаємодія між регіональними органами влади і самоврядування, бізнесом, державою та громадськістю у вирішенні суспільних проблем;
- надмірна кількість бар'єрів для залучення стратегічних інвестицій у регіон, в тому числі специфічних. До специфічних бар'єрів, передусім слід віднести: 1) незахищеність власності та інвестицій; 2) незрозумілість і суперечливість у діяльності усіх трьох гілок влади;
- тісні корупційні зв'язки окремих бізнес-груп з владою, що виливается у несправедливість організації та проведення тендерів, неякісне антимонопольне регулювання, рейдерство під прикриттям чиновницьких структур, тобто домінування сімейних династій в бізнесі та політиці над здоровою конкуренцією, законами та правилами;
- негативний вплив на якість структурних перетворень демографічної та екологічної ситуацій, неякісний стан фізичного та морального рівня матеріально-технічної бази, що виражається, в першу чергу, низьким рівнем продуктивності праці;
- вкрай слабкий розвиток виробничної, спеціалізованої та інших інфраструктури в регіонах;
- незрілість окремих економічних інститутів та великий тіньовий ринок є суттєвими дестабілізуючими чинниками регіональної економіки;
- низький рівень технічної та технологічної бази господарських комплексів в регіонах;
- високі відсоткові ставки за кредитами стримують інвестиції та розвиток інфраструктури.
- незначна роль інституційного сектора регіону у генеруванні інформаційних, фінансових, людських потоків на створення інновацій, а також формування стійкого попиту на інноваційну продукцію.

Водночас, досягнення поставлених цілей регіональної структурної політики вимагає ще й логічної послідовності дій, при її формуванні та реалізації, зокрема на таких основних етапах:

1. Ініціація заходів.
2. Моніторинг трансформаційних процесів.
3. Стратегічне планування заходів структурної політики.
4. Імплементування завдань в системі управління змінами.
5. Мотивація перетворень (аксіологія змін, формування політичної підтримки змін, ініціативність генерування ідей).
6. Координація структурних процесів.
7. Контроль процесів змін.

Разом з тим програма в стратегічному плані має бути чіткою та реальною виходячи з фінансово-матеріальних можливостей, наявності фахівців, стану інфраструктури та нормативно-правового забезпечення. Адже надто завищені цілі в питанні модернізації промисловості призведуть до того, що програма так і залишиться декларацією з нереалізованими положеннями.

Отже, у відповідності до цього, важливим питанням сьогодення є векторний курс інноваційної моделі Волинської економіки. Оскільки досі існує дилема, чи зосередити максимум зусиль так званих «точках зростання», тобто розвитку найбільш перспективних напрямів інноваційної діяльності, чи все ж таки спрямувати ресурсні потоки на підвищення до світового технологічного рівня галузі, що забезпечують основну частку виробництва ВРП.

Крім цього на якість бізнес-клімату впливає також чимало факторів. В першу чергу, це економічна політика держави, наявність відповідної інституційної бази, конкуренція, тощо.

Висновки. Таким чином, вважаємо, що найважливішими напрямками структурної політики Волині мають бути наступні:

- повсюдне впровадження енерго – і ресурсозберігаючих технологій, в тому числі, виробництво біопалива (з продукції с / г виробництва, морських водоростей, відпрацьованих автомобільних шин тощо);
- проведення антикорупційної політики та детінізації усіх складових економіки регіону та системи державного і регіонального управління;
- розвиток інфраструктури (транспортної, інноваційної, екологічної, туристичної тощо);
- покращення інвестиційного клімату та кон'юнктури внутрішнього ринку;
- всебічна інноватизація, передусім реального сектора економіки;
- екстраполяція позитивного зарубіжного і вітчизняного досвіду реалізації державних й регіональних проектів та програм на усі сфери й галузі економіки.

Список використаних джерел

1. Єрохін С. А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект): [монографія] / С. А. Єрохін. – К. : Світ знань, 2002. – 528 с.
2. Коломойцев В. Є. Структурна трансформація промислового комплексу України: [монографія] / В.Є. Коломойцев. – К.: Укр. енциклопедія, 1997. – 304 с.
3. Лукінов І. І. Економічні трансформації наприкінці 20-го сторіччя : [монографія] [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vuzlib.org/lukinov/_index.htm
4. Дані статистичної звітності Волинської області 2006-2013 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

Nazarkevych I. B., Nazarkevych O. B. Monitoring of structural changes in the Volyn region.

The structural changes in the economy of Volyn region in 2006-2013 years are analyzed and the tendencies in changing of economic dynamics are detected. Integral coefficients of structural changes by the basic economic indicators are defined. The influence of endogenous factors on the change in economic conditions of the region is investigated. Basic destabilizing factors in the formation of high-quality structure of Volyn economy are detected. Directions improving structural policy of Volyn region are proposed.

Keywords: structural change, economic system of the region, regional structural policy, the cyclical nature of economic processes, innovative economy.

Назаркевич И. Б., Назаркевич О. Б. Мониторинг структурных изменений в Волынской области.

Проанализированы структурные изменения в экономике Волынской области в 2006-2013 годах и выявленные тенденции в изменении экономической динамики. Определены интегральные коэффициенты структурных сдвигов по базовым экономическим показателям. Исследовано влияние эндогенных факторов на изменение экономической конъюнктуры региона. Выявлены основные дестабилизирующие факторы формирования качественной структуры Волынской экономики. Предложены направления совершенствования структурной политики Волынской области.

Ключевые слова: структурные изменения, экономическая система региона, региональная структурная политика, цикличность экономических процессов, инновационность экономики.